

Kaupunkivihreä: opas toimintaan

World Health
Organization

REGIONAL OFFICE FOR

Europe

1. Kaupunkien viheralueiden merkitys¹

Kaupungistumisen eli urbanisaation myötä yhä suurempi osa väestöstä asuu kaupungeissa. Euroopassa arvioidaan noin kolmen neljäsosan väestöstä asuvan kaupunkimaisilla alueilla vuoteen 2020 mennessä. Kaupungeissa asuminen rajoittaa luontoon pääsyä ja voi kasvattaa altistumista tietyille ympäristöuhille, kuten ilmansaasteille ja melulle. Moniin urbaaneihin alueisiin kohdistuu kasvavia paineita lisääntyvän asukasmäärän, rajoitettujen resurssien ja ilmastonmuutoksen voimistuvien vaikutusten takia. Näihin haasteisiin on tartuttava, jotta kaupungeista voidaan luoda terveellisiä ja kestäviä elinympäristöjä.

Viheralueet ja erilaiset luontopohjaiset ratkaisut (engl. Nature Based Solutions) tarjoavat innovatiivisia lähestymistapoja kaupunkiympäristön arvon lisäämiseksi, paikallisen resilienssin eli muutosjoustavuuden parantamiseksi ja kestäväen elämäntavan edistämiseksi. Samalla ne parantavat sekä asukkaiden terveyttä että hyvinvointia. Puistot, leikkikentät ja muu kasvillisuus julkisilla sekä yksityisillä alueilla ovat keskeisiä luontopohjaisten palveluiden muotoja, jotka voivat auttaa varmistamaan, että:

- kaupunkien asukkailla on riittävät mahdollisuudet päästä luontoon
- kaupunkiluonnon monimuotoisuus säilytetään ja sitä suojellaan
- ympäristöuhat, kuten ilman saastuminen ja melu vähenevät
- äärimmäisten sääilmiöiden (lämpöaallot, rankkasateet tai tulviminen) vaikutukset lievenevät
- elämänlaatu kaupungeissa paranee
- asukkaiden terveys ja hyvinvointi paranevat.

Kaupunkien viheralueet ovat osa ”vihreää infrastruktuuria”.² Viheralueet ovat tärkeä osa kaupungin tarjoamia kaikille avoimia julkisia tiloja ja palveluja. Ne voivat siten palvella kaikkia yhteisön jäseniä terveyttä edistävien vaikutustensa kautta. Tämän takia on tärkeää varmistaa, että julkiset viheralueet ovat yhtäläisesti kaikkien väestöryhmien saavutettavissa ja että ne ovat jakautuneet tasapuolisesti eri kaupunginosiin.¹

1 1 Tämä opas perustuu kaupunkien viheralueista kerättyihin tietoihin. Siitä huolimatta sen ajatuksia voidaan soveltaa eri kokoihin asuinpaikkoihin ja hyödyntää myös maaseutuympäristöissä.

2 Tässä oppaassa kaupunkien viheralueiksi on luokiteltu kaikki kaupunkiympäristöjen alueet, joilla on jonkinlaista kasvillisuutta. Niihin sisältyy kasvillisuus niin yksityisillä kuin julkisilla alueilla kohteen koosta ja käyttötarkoituksesta huolimatta, sekä myös pieniä vesiekosysteemejä, kuten lampia, järviä ja ojia eli niin sanotut ”siniset alueet”.

A lush green park scene featuring a pond in the foreground with a small waterfall. The park is filled with various trees, including several palm trees and a large weeping willow on the right. A paved path winds through the park, and a white statue on a pedestal is visible in the middle ground. A person in a red shirt is walking on the path. The background shows more greenery and a few people sitting on a bench.

Paikallisviranomaiset
voivat tehdä tärkeän
sijoituksen kaupunkilaisten
hyvinvoinnin puolesta
investoimalla kaupunkien
viheralueisiin

2. Tämän oppaan tarkoitus ja rakenne

Viheralueiden yhteydestä terveyteen on koottu tietoa monissa julkaisuissa (Hartig ym. 2014; WHO Regional Office for Europe, 2016). Tämän oppaan sisältö perustuu Maailman terveysjärjestön (WHO) koolle kutsuman asiantuntijatapaamisen tekemiin johtopäätöksiin. Tapaamiseen oli kutsuttu kansainvälisiä urbaanin terveyden ja viheralueiden asiantuntijoita keskustelemaan viheralueiden toteutuksesta. Myös koko raportti asiantuntijatapaamisesta on saatavilla (WHO Regional Office for Europe, 2017).

Tämän oppaan on tarkoitus tukea kuntapäätäjiä ja muita asiantuntijoita nostamalla esiin tutkimuksesta ja käytännön kokemuksista saatuja tärkeimpiä havaintoja kaupunkien viheralueiden toiminnoista ja niiden käytännön vaikutuksista. Oppaassa esitetään opittuja kokemuksia ja korostetaan näkökohtia, jotka on huomioitava viheralueita suunniteltaessa, jotta voitaisiin saavuttaa mahdollisimman suuria yhteiskunnallisia ja terveydellisiä hyötyjä.

Opas tarjoaa tietoa kaupunkien viheralueista ja niiden tuottamista hyödyistä (luku 4); viheralueiden yleisistä kaavoitusperusteista (luku 5) ja suunnittelusta (luku 6), yhteisön ja sidosryhmien osallistamisesta (luku 7) ja viheralueiden käytön edistämisestä (luku 8); sekä viheralueiden seurannasta ja arvioinnista saatuja käytännön kokemuksia (luku 9). Luku 10 kuvaa mahdollisia riskejä ja haasteita, jotka on hyvä ottaa huomioon ja antaa esimerkkejä, miten ne olisivat vältettävissä. Yhteenveto esitetään luvussa 11. Loppuun on koottu lista käytetyistä lähteistä, luettavaksi suositellusta kirjallisuudesta ja hyödyllisistä työkaluista, jotka voivat tukea käytännön työtä.

3. Kohde**ryhmä**

Tämä opas on suunnattu

- paikallistason toimijoille, jotka ovat osallisena viheralueiden suunnittelussa, kaavoituksessa, kehittämisessä ja ylläpidossa
- paikallisille päättäjille, poliitikoille ja viranomaisille, joiden vastuulla ovat kaupunkien kehittäminen, ympäristö- ja sosiaaliasiat sekä kansanterveys
- kansalaisjärjestöille, kansalaisaktiiveille ja ihmisille, jotka ovat huolissaan lähiympäristöjensä tilasta ja elämänlaadusta.

Oppaassa esitetyt ajatukset voivat kiinnostaa myös tutkijoita, yksityisiä maanomistajia, yrityksiä, rakennuttajia ja rakentajia.

A scenic view of a park with a red running track, trees, and a lake. The foreground shows a red running track with a person in a blue jacket and black shorts running away from the camera. To the left is a green fence, and to the right is a dirt path leading to a lake. In the background, there are trees and a building. A person in a red jacket is visible near a green trash bin on the right.

**Viheralueet tarjoavat
mahdollisuuksia
aktiiviseen
elämäntapaan**

4. Viheralueiden muutoskehittäminen ja niiden tuottamat hyödyt

Viheralueiden kehittäminen (engl. Urban green space intervention) tarkoittaa toimenpiteitä, jotka merkittävästi muuttavat viheralueiden laatua ja määrää sekä niiden saavutettavuutta. Kehittämistoimenpiteitä ovat esimerkiksi kokonaan uusien viheralueiden perustaminen tai olemassa olevien viheralueiden ominaispiirteiden ja toimintojen muuttaminen.

On olemassa monia erilaisia viheralueratkaisuja, joita voidaan toteuttaa eri mittakaavoissa yksityisillä tai julkisilla alueilla. Ne pitävät sisällään esimerkiksi:

- Kuva 1:** tienvarsien vihreys ja kasvillisuuden muodostamat vyöhykkeet katujen ja muiden liikenneväylien, kuten rautateiden varsilla
- Kuva 2:** kaupunkien pienet viheralueet, kuten puistikot ja leikki puistot
- Kuva 3:** viherkatot ja -seinät
- Kuva 4:** puistot ja kaupunkiniityt
- Kuva 5:** viherväylät ja -käytävät, kuten kävelyyn ja pyöräilyyn tarkoitettut reitit
- Kuva 6:** rantareitit meren, jokien ja järvien läheisyydessä yhdistävät viher- ja vesialueita
- Kuva 7:** virkistyskäyttöön ja kaupunkiviljelyyn soveltuvat alueet, kuten siirtolapuutarhat, viljelypalstat, liikunta- ja leikkialueet tai koulujen pihat
- Kuva 8:** helpot kulkuyhteydet taajamametsiin, virkistysalueille ja kansallispuistoihin

Mahdollisuuksia

Viheralueiden kehittämistä voidaan edistää kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun keinoin:

- Kehittämällä uusia asuinalueita, kuntapalveluja, yrityspuistoja tai tie- ja väylähankkeita
- Tekemällä aloitteita kaupunkien uudistus- ja elvyttämishankkeista
- Kehittämällä ja kunnostamalla käytöstä poistuneita teollisuusalueita (engl. brownfield)
- Toteuttamalla kaupunkiviljelyhankkeita
- Tekemällä aloitteita luonnon monimuotoisuuden parantamiseksi.

Hyötyjä

Viheralueet voivat vähentää kaupunkiympäristöstä johtuvia terveysriskejä parantamalla ilman ja veden laatua, vaimentamalla melua ja lieventämällä sään ääri-ilmiöiden vaikutuksia. Lisäksi ne tukevat ja edistävät terveyttä ja hyvinvointia mahdollistaen stressin lieventymisen, rentoutumisen ja fyysisen aktiivisuuden. Viheralueet parantavat myös sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Muihin positiivisiin terveysvaikutuksiin sisältyvät myös kohentunut mielenterveys ja fyysinen kunto, sekä parantuneet kognitiiviset taidot ja immuunitoiminta samoin kuin yleisesti alhaisemmat kuolleisuusluvut.

Jokainen voi hyötyä viheralueista, mutta erityisen hyödyllisiä ne voivat olla sosiaalisesti heikommassa asemassa oleville, joilla on usein rajoitetut mahdollisuudet päästä hyväkuntoisille ja korkealaatuksille viheralueille.

Kaavio 1. Syy-yhteyksmalli viheralueiden vaikutuksista terveyteen ja hyvinvointiin.

Taulukon lähde: mukailen Milvoy ja Roué-Le Gall 2015.

5. Mitä pitää ottaa huomioon viheralueiden kaavoituksessa ja suunnitteluttamisessa?

Käytännön kokemusten avulla on opittu tunnistamaan joitain yleisiä suunnitteluprosessissa huomioon otettavia näkökohtia. Tässä päättäjille ja ammattilaisille suunnatussa luvussa käydään läpi erilaisia hyödyllisiä lähestymistapoja suunnitteluprosessin aikana

○ Suunnittelun aikana täytyy olla selkeät **tavoitteet**

- Minkälaista ja kokoista viheraluetta ollaan suunnittelemassa?
- Mitkä ovat tärkeimmät toiminnot?
- Kenelle viheralueet on suunniteltu?
- Kuka vastaa alueen ylläpidosta ja hallinnasta?
- Voidaanko viheralueiden suunnittelulla kohentaa sosioekonomisesti huono-osaisempia asuinalueita?

○ Käytetään alueellista ja paikallista **suunnittelunohjausta**. Tämä varmistaa, että suunnittelijat

- Luovat pitkän tähtäimen vision kaupungin viherakenteesta yhdessä paikallisviranomaisten kanssa
- Yhdistävät viherrakente-linjaukset kaupunkien toimintastrategioiden kanssa
- Ottavat viherrakenteen huomioon osana muuta yhdyskuntarakennetta (asuinrakentaminen, liikenne, teollisuus, palvelut) ja huomioivat kaupunkilaisten virkistymistarpeen
- Ottavat huomioon alueelliset strategiat kuten viherkäytävät ja -reitistöt
- Työskentelevät yhdessä alueen asukkaiden ja käyttäjien kanssa osana suunnitteluprosessia.

○ Viheralueita tulee ajatella **pitkäjänteisesti** ja säilyttää niiden joustavuus.

- Viheralueet ovat pitkän tähtäimen sijoituksia. Vastaperustettujen viheralueiden kasvillisuus vaatii aikaa vakiintuakseen, ennen kuin ne kestävät kulu-tusta. Lisäksi viheralueet vaativat pitkäaikaista kunnossapitoa.
- Viheralueiden hyödyt voivat ilmetä vasta ajan myötä.
- Viheralueet tulisi suunnitella muunneltaviksi, jotta tulevaisuuden tarpeisiin pystytään vastaamaan tekemällä toiminnallisia muutoksia.

○ Viheraluehankkeita tulee pitää **sijoituksena julkisiin terveys- ja sosiaalipalveluihin**.

- Viheralueiden tarjoaminen kaupunkiympäristössä on sijoitus kansalaisten terveyteen, hyvinvointiin ja elämänlaatuun, koska ne luovat ympäristöjä rentoutumiseen, palautumiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen.
- Viheralueet ovat arvokkaita muun muassa kansalaisjärjestöille erilaisten kulttuuri tai virkistystapahtumien järjestämispaikkoina ja lisäksi ne tarjoavat tilan (monikulttuurisille) kohtaamisille, esimerkiksi viljelypalstoilla.

Luontoyhteys on
olennainen osa
terveitä
kaupunkeja

6. Miten suunnitella viheralueita?

Seuraavaksi esitetään neljä tutkimustulosten ja käytännön kokemusten pohjalta tehtyä johtopäätöstä, joita poliittiset päättäjät ja ammattilaiset voivat hyödyntää viheralueiden kaavoituksessa ja suunnittelussa.

○ Viheralueet tulee sijoittaa lähelle käyttäjiä

- Katuistutukset, puistot ja viherreitit perustetaan lähelle kaupunkien asukkaita ja julkisilla alueilla käytetään kasvillisuutta.
- Nyrrkisääntönä pidetään, että kaupunkilaisilla pitäisi olla mahdollisuus päästä vähintään 0,5 - 1 hehtaarin kokoisille viheralueille, jotka sijaitsevat 300 metrin etäisyydellä heidän kodeistaan (noin 5 minuutin kävely).
- Kaikkien väestöryhmien yhtäläiset mahdollisuudet päästä yhtä laadukkaille viheralueille varmistetaan.
- Kaikissa rakennusprojekteissa, kuten koulujen, teollisuus-, liike-, ja toimistoalueiden sekä asuinalueiden ympäristöjen rakentumisessa hyödynnetään mahdollisuuksia erilaisten viherympäristöjen toteuttamiseen. Myös yksityisiä maanomistajia kannustetaan lisäämään vihreyttä omistamillaan alueilla, esimerkiksi piholla ja puutarhoissa.

○ Monimuotoisten viheralueiden suunnittelulla pysytään vastaamaan erilaisiin vaatimuksiin ja tarpeisiin

- Käytetään monipuolisesti erityyppisiä viheralueita täyttämään erilaisia tarpeita, esimerkiksi katuistutuksia, erikokoisia puistoja, viherreittejä ja luonnon tarjoamia leikkipaikkoja jne.
- Luonnon monimuotoisuutta hyödynnetään käyttämällä erilaisia kasveja luomaan monipuolista ympäristöä.
- Vältetään suunnittelemasta viheralueille hyvin erityyppisiä toimintoja tai vain yhden kohderyhmän käyttöön suunnattuja toimintoja. Viheralueiden tulisi tarjota toimintoja kaikille väestöryhmille.

○ Yksinkertainen ja helposti ymmärrettävä suunnittelu tekee viheralueiden käytöstä miellyttävää.

- Sisäänkäynnit ja kulkureitit viheralueille osoitetaan selkeästi.
- Opasteita käytetään puistoissa ja kulkureiteillä.
- Vuodenaikojen vaihtelu otetaan huomioon (valaistus, kuivatus, materiaalit).
- Turvallisuusnäkökohdat huomioidaan (valaistus, näkyvyys, esteettömyys).
- Tarjotaan lisävarusteita ja puistokalusteita, kuten penkkejä, roskikseja ja vessoja.

○ Viheralueiden hoito- ja kunnossapitotarve tulee ottaa huomioon

- Säännöllinen hoito ja kunnossapito on välttämätöntä, jotta käyttäjät kokevat viheralueen turvalliseksi, siistiksi ja hoidetuksi.
- Hyvä kunnossapito ehkäisee nopeasti ilkeävaltaa ja epäsosiaalista käyttäytymistä.
- Suunnittelemalla helposti ylläpidettäviä kohteita voidaan välttää kalliit kunnossapitokustannukset.
- Voimakkaasti allergisoivia kasvilajeja pitää välttää. Erityisesti kotoperäisiä kasvilajeja, jotka vaativat yleensä vähemmän hoitoa, pitäisi suosia.
- Ympäristöystävällisiä kunnossapitokäytäntöjä hyödynnetään ja terveysriskejä aiheuttavia menetelmiä vältetään.

7. Miten varmistetaan riittävä tiedon kohdentaminen, yhteistyö sidosryhmien kanssa ja yhteisön sitoutuminen?

Viheralueet parantavat elämänlaatua koko kaupunkiympäristössä ja siksi erilaiset kansalais- ja sidosryhmät on otettava mukaan suunnitteluun. Osallistamisella voidaan tukea erityisesti heikommassa asemassa olevia ihmisiä tai epäsuotuisasti kehittyneitä alueita ja muodostaa yhteys yksittäisiin väestöryhmiin.

○ Viheralueita voidaan suunnata **tietyille kohderyhmille** luomaan terveydellisiä ja sosiaalisia hyötyjä.

- Paikallisten viheralueiden määrästä ja laadusta kerättyä tietoa voidaan käyttää ohjaamaan tasapuolista suunnittelua.
- Riittävä määrä viheralueita sosiaalisesti tai taloudellisesti eriytyneillä alueilla voi tarjota keinon terveyden ja yhteisöllisyyden edistämiseen tietyille kohderyhmille.
- Viheralueiden toiminnot ja varusteet voidaan suunnitella tietyille kohderyhmille, mutta toimintojen ei pitäisi sulkea pois muita mahdollisia käyttötapoja tai käyttäjäryhmiä.

○ Paikallisen **yhteisön osallistuminen** viheralueiden kaavoitukseen, suunnitteluun ja kunnossapitoon on tärkeää, jotta voidaan varmistaa käyttäjien ja asukkaiden toiveiden huomioiminen.

- Suunnittelu ihmisille on suunnittelua ihmisten kanssa. Yhteisö tulisi ottaa osallisiksi suunnitteluun alusta lähtien, jotta voidaan luoda viheralueita, jotka vastaavat asukkaiden ja käyttäjien tarpeita.
- Osallistamisen mahdollistamiseksi olisi suunnitteluvaiheeseen järjestettävä riittävästi aikaa ja rahoitusta.

- Aktiivinen osallistuminen viheralueiden rakentamiseen saa asukkaat tuntemaan alueen omakseen ja lisää viheralueiden käyttöä.
- Ammattilaisten tulisi kuitenkin korostaa, ettei osallistuminen tarkoita kaikkien osallisten toiveiden ja vaatimusten täyttämistä, vaan tarkoituksena on pyrkiä löytämään paras kompromissi.

○ **Yhteistyö eri sidosryhmien kanssa** voi auttaa tekemään viheralueista entistä toimivampia.

- Monialainen yhteistyö voi auttaa maksimoimaan viheralueista saatavat hyödyt ja ehkäisemään ei-toivottuja haittavaikutuksia. Yhteistyötahoja voivat olla esimerkiksi ympäristö-, liikenne- ja kuljetusala, terveys- ja sosiaalitoimi, poliisin jne.
- Yhteistoiminta paikallisten yritysten ja yhteisöjen kanssa voi auttaa rahoittamaan uusien viheralueiden perustamista erityisesti yksityisomisteisille tonteille ja tukea viheralueiden ylläpitoa.
- Yhteistyö ympäristöasiantuntijoiden, korkeakoulujen, yliopistojen ja tutkimuskeskusten kanssa edistää viheralueiden tehokasta suunnittelua, seurantaa ja arviointia.
- Viranomaisten tulisi tehdä seudullisella ja paikallisella suunnittelutasolla viheralueita koskevaa yhteistyötä kokonaisvaltaisten vaikutusten aikaansaamiseksi.

Asukasyhteisön
osallistuminen
lisää viheralueiden
käyttöä ja niiden
hyväksyntää

8. Kuinka edistää viheralueiden käyttöä?

Tiedotuksella ja viestinnällä on erittäin tärkeä rooli sen varmistamiseksi, että viheralueita käyttävät kaikki väestöryhmät ja että ne tarjoavat tiloja ja toimintoja kaikille alueen asukkaille.

Kaikessa viheralueiden kehittämisessä pitäisi soveltaa kaksisuuntaista lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon näkyvien muutosten, kuten uusien viheralueiden luomisen tai olemassa olevien laadun parantamisen lisäksi myös yhteisöllisyyttä edistävät toimenpiteet. Tällaiset käytön lisäämistä ja yhteisöllisyyttä edistävät toimenpiteet voivat olla hyvinkin erilaisia ja pitää sisällään muun muassa:

- Viheralueiden tunnettavuuden lisääminen internet-sivujen, opastetaulujen, esitteiden ja muiden vastaavien avulla
- Ohjattujen tapahtumien ja yleisötilaisuuksien järjestäminen, esimerkiksi perhepäivät, liikuntatapahtumat, juhlat, konsertit ja myyntitapahtumat
- Pienimuotoisten ryhmätapaamisten, kuten opastettujen kierrosten ja ryhmäliikuntatuntien järjestäminen
- Paikalliset menestyjät ja julkisuuden henkilöt ovat tehokkaita edistämään viheralueiden käyttöä ja sitouttamaan paikallista asukas yhteisöä
- Yhteistoiminnan tuloksena paikallisten järjestöjen kanssa voidaan saada apua viheralueiden kunnossapitoon tai järjestöt voivat käyttää viheralueita omaan toimintaansa, kuten esimerkiksi siirtolapuutarhahdistykset

9. Kuinka valvoa ja arvioida viheralueiden kehittymistä?

On välttämätöntä seurata ja arvioida viheralueiden kehittymistä, jotta

- voidaan arvioida, tuottaako viheralue suunniteltuja hyötyjä
- voidaan selvittää, hyötyykö joku väestöryhmä vähemmän viheralueista tai voiko niistä saada jopa haitallisia sivuvaikutuksia.

Tehokas viheralueen seuranta ja arviointi alkavat heti hankkeen alussa pohtimalla sopivia mittareita, joilla hankkeen tulokset voidaan dokumentoida ja sisällyttämällä seurannan ja valvonnan vaatima aika hankkeen aikatauluun ja budjettiin.

○ Hankkeen alusta lähtien varmistetaan, että **seuranta on otettu huomioon** ja sille on varattu riittävä rahoitus

- Aikaisemmin kerättyjä aineistoja kannattaa hyödyntää, jotta voidaan vähentää tarvetta kerätä uutta aineistoa.
- Toivottujen vaikutusten suhteen on syytä olla realistinen ja miettiä, onko niitä mahdollista mitata.
- Lähtötilanteesta kerätään aineistoa, jotta saatuja tuloksia voidaan verrata viheralueiden muutosta edeltäneeseen tilanteeseen.
- Hankkeen vaikutusten toteutumiseen on päätettävä sopiva ajanjakso. Ympäristövaikutukset voivat tulla nopeammin esiin kuin yhteiskunnalliset- tai terveysvaikutukset.

○ **Vaikutukset** sekä viheralueiden käyttäjiin että niihin, jotka eivät käytä viheralueita huomioidaan

- Seurantaan otetaan mukaan myös ne henkilöt, jotka eivät käytä aluetta, jotta saataisiin tietoa siitä, minkä takia he eivät käytä viheralueita.
- Tunnistetaan mahdolliset ristiriitatilanteet eri käyttäjäryhmien tarpeiden välillä.
- On syytä varmistaa, että tutkimuksessa selvitetään, onko viheralue aktivoanut kokonaan uusia käyttäjiä vai käyttivätkö ihmiset aikaisemmin vain muita viheralueita.

○ Seurannassa tulisi käyttää **erilaisia tutkimusmenetelmiä**

- Kvantitatiivinen eli määrällinen aineisto, joka kerätään kyselyiden, havaintojen ja mittausten avulla, tarjoaa luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa viheralueiden käytöstä ja vaikutuksista.
- Kvalitatiivinen eli laadullinen aineisto, joka kerätään haastatteluiden kautta, on hyödyllistä varsinkin, kun täytyy ymmärtää viheralueiden vaikutuksia yksilötasolla ja ihmisten henkilökohtaisia mieltymyksiä ja huolia.

Seurannassa ja valvonnassa harkittavia näkökulmia

Koska terveyteen vaikuttavat useat tekijät, tarvitaan monitahoisia tutkimusmenetelmiä viheralueiden terveysvaikutusten arvioimiseen ja seurantaan. Suoritettavassa arvioinnissa ja seurannassa voidaan ottaa käyttöön tutkimuskäytössä vakiintuneita ja oikeellisiksi todettuja terveys- ja hyvinvointimittareita. Näihin sisältyvät esimerkiksi itse ilmoitettu elämänlaatu ja hyvinvointi, koettu palautuminen ja rentoutuminen viheralueilla ja itse ilmoitettu terveydentila.

Ellei seurannassa ole mukana terveydenhuollon ammattilaisia antamassa asiantuntevaa tukea, olisi syytä olla varovainen käytettäessä objektiivisia terveysparametreja viheralueiden terveys- ja hyvinvointivaikutuksien dokumentoinnissa. Objektiivisia terveysparametreja ovat esimerkiksi painonindeksiä tai sydän- ja verisuonitaudin esiintyminen.

Seuraavaksi esitetään viheralueiden vaikutuksia, jotka on hyvä huomioida niistä tehtävässä seurannassa ja arvioinnissa (taulukko 1)

Taulukko 1. Viheralueiden vaikutuksia, jotka on hyvä huomioida niistä tehtävässä seurannassa ja niihin liittyviä kysymyksiä.

Vaikutukset	Ehdotettuja kysymyksiä tiedon keräämiseksi
Ympäristölliset/ ekologiset vaikutukset	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Miten viheralueet vaikuttavat kaupunkien ilmanlaatuun, meluun ja lämpösaarekeilmiöön? ▪ Tukevatko ne vesivarojen hallintaa ja vähentävät tulvimisriskiä? ▪ Tukevatko viheralueet luontoyhteyttä? ▪ Lisäävätkö viheralueet luonnon monimuotoisuutta?
Elämäntyyli	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tukevatko/lisäävätkö viheralueet fyysistä aktiivisuutta? ▪ Mahdollistavatko ne aktiivisen liikkumisen paikasta toiseen kävellen tai pyöräillen? ▪ Lisäävätkö ne ihmisten ulkona viettämää aikaa? ▪ Lisääntykö viheralueita käyttävien ihmisten määrä? ▪ Tukevatko viheralueet terveellistä elämäntapaa ja aktiivista palautumista ja elpymistä?
Sosiaaliset vaikutukset	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tukevatko tai vahvistavatko viheralueet sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta? ▪ Edistävätkö ne vuorovaikutusta? ▪ Tukeeko viheralueiden kehittäminen alueiden keskiluokkaistumista aiheuttaen alueen asukkaiden vaihtumisen?
Oikeudenmukaisuus	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Käyttävätkö kaikki väestöryhmät viheralueita ja hyötyvätkö kaikki niistä? ▪ Jos eivät, mikä väestön osa hyötyy vähiten tai saa jopa haitallisia seurauksia? ▪ Mahdollistavatko viheralueet erilaisia toimintoja eri käyttäjille?

Käytännön vinkkejä ja työkaluja seurannan ja arvioinnin tueksi alla:

- Havaintoihin pohjautuvat viheralueilta kerätyt aineistot ovat suhteellisen yksinkertainen ja edullinen tapa määrittää, millaiset ihmiset käyttävät viheralueita, kuinka moni käyttää niitä ja mihin tarkoitukseen niitä käytetään.
- Olemassa olevia työmenetelmiä auditointiin ja havainnointiin voidaan käyttää, mutta ne tulee muokata sopiviksi asiayhteyden mukaan. Esimerkiksi: Commission for Architecture and Built Environment guides (CABE, 2004; 2006; 2009) ja System for Observing Play and Recreation in Communities (SOPARC) tool (RAND Corporation, 2017).
- Paikallisten verkostojen ja yhdistysten sitouttaminen hankkeeseen on hyödyllinen keino kerätä palautetta asukas yhteisöstä ja viheralueiden käyttäjistä.
- Yhteistyö korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa voi auttaa tehokkaasti seurannan ja arvioinnin luomisessa.

Julkisia tiloja voidaan käyttää hyväksi lisäämään kasvillisuutta ja kestäväen kehityksen mukaisia ratkaisuja, kuten läpäiseviä pinnoitteita, kaupunkiviljelyä, aurinkoenergian hyödyntämistä tai viherkattoja

10. Kuinka ehkäistä ja hallita mahdollisia haasteita ja ristiriitoja?

On tärkeää tiedostaa, että viheralueilla voi esiintyä **ei-toivottuja lieveilmiöitä** ja ristiriitatilanteita (taulukko 2). Mahdolliset lieveilmiöt olisi hyvä tiedostaa jo suunnitteluprosessin aikana ja seurata niiden ilmenemistä toteutuksen jälkeen, jotta aikainen havaitseminen on mahdollista ja tarvittaviin vastatoimiin voidaan ryhtyä välittömästi.

Viheralueiden kohdetutkimuksista saadut kokemukset osoittavat, että haasteita voidaan torjua asianmukaisella suunnittelulla ja ylläpidolla sekä toimivalla vuorovaikutuksella paikallisten käyttäjien kanssa.

Taulukko 2. Mahdollisia haasteita viheralueilla ja niiden ratkaisuehdotuksia.

Mahdollinen haaste/ristiriita	Ratkaisuehdotus
Erimielisyydet käyttäjien välillä ja kilpailu tilankäytöstä	<ul style="list-style-type: none">▪ Asukas yhteisön varhainen sitouttaminen▪ Tarjotaan riittävän kokoisia ja tarkoituksenmukaisia viheralueita, joilla eri käyttäjäryhmien on mahdollista toteuttaa samanaikaisesti rinnakkaisia toimintoja▪ Tiettyihin toimintoihin suunniteltujen alueiden yhdistäminen vapaamuotoisempiin alueisiin, joilla monenlaiset aktiviteetit ovat mahdollisia
Viheralueen laadun huonontuminen liiallisen käytön seurauksena	<ul style="list-style-type: none">▪ Viheralueet sijoitetaan lähelle asuinalueita jakamaan tasaisesti eri viheralueille kohdistuvia käyttömääriä▪ Suunnittelun rajaaminen sellaisiin toimintoihin, joita alueen koko ja kapasiteetti kestävät▪ Riittävän ja säännöllisen kunnossa- ja puhtaanapidon varmistaminen▪ Vältettävä liikaa ihmisiä houkuttelevien ”tapahtumapaikkojen” luomista ellei tila ole riittävän suuri
Asukkaiden ja käyttäjien tyytymättömyys viheraluetta tai sen palveluja kohtaan	<ul style="list-style-type: none">▪ Asukas yhteisön aikainen sitouttaminen▪ Asukkaiden osallistaminen suunnitteluun ja rakentamiseen▪ Asukkaisen reaalisten odotusten muodostaminen suunnitteluvaiheen aikana. Varmistetaan, että asukkaan ymmärtävät, ettei kaikkia toiveita ole mahdollista toteuttaa▪ Tehdään selväksi heti hankkeen alkuvaiheessa, että viheralueet tarvitsevat aikaa kehittyäkseen, ennen kuin niistä saadaan kaikkia mahdollisia hyötyjä

Mahdollinen haaste/ristiriita	Ratkaisuehdotus
Turvallisuus, epäsosiaalinen käytös, ilkivalta ja rikoksen pelko	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Riittävällä ja säännöllisellä yllä- ja kunnossapidolla voidaan välttää mielikuva siitä, ettei alueesta pidetä huolta ▪ Riittävä valaistus lisää turvallisuudentunnetta ▪ Poliisin suorittama säännöllinen valvonta ▪ Paikallisten asukkaiden osallistaminen suunnitteluun, rakentamiseen ja ylläpitoon lisää alueen omaksi kokemisen tunnetta ▪ Viheralueita saadaan elävöitettyä ja lisättyä niiden käyttöä eri vuorokauden aikoina edistämällä yhteisöllisiä tapahtumia ja elvyttävää sekä palauttavaa käyttöä.
Asuinalueiden hintojen nousu ja alhaisen sosioekonomisen tason asukkaiden poismuutto alueen keskiluokkaistumisen takia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tekemällä yhteistyötä kuntien ja isännöitsijöiden kanssa voidaan välttää viheralueisiin tehtävien investointien aiheuttama merkittävä asumiskustannusten nousu ▪ Jakamalla viheralueisiin tehtävät investoinnit tasaisesti eri kaupunginosien kesken
Lisääntyneet terveysriskit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Viheralueiden ja niillä olevien varusteiden ja välineiden säännöllinen tarkastus ja ylläpito ▪ Esteettömiä kävelyreittejä vanhemmille tai muuten toimintarajoitteisille ihmisille kaatumisten ehkäisemiseksi ▪ Käyttämällä kasveja, jotka eivät tuota allergisoivaa siitepölyä tai, joilla ei ole myrkyllisiä hedelmiä ja/tai lehtiä ▪ Käyttäjien tiedotus mahdollisista viheralueilla olevista terveysriskeistä ja keinoista, miten niiltä voi välttyä. Esimerkiksi UV-säteilylle altistumisesta ja eläinten kuten punkkien levittämistä taudeista aiheutuvat riskit ja niiltä suojautuminen. ▪ Suojautuminen mahdollisilta vesialueiden aiheuttamilta riskeiltä. Vesialueet voivat olla luonnollisia tai keinotekoisia, kuten järvet, joet, kaivot tai hulevesiaiheet.
Epävarma tai vähentävä kunnossapidon rahoitus	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Suunnitteleamalla helppohoitoinen viheralue ▪ Innovatiivisten rahoitusmallien etsiminen, kuten erilaisten asukasryhmien omistajuusmallien käyttäminen, esim. rahastoja, säätiöitä, osuuskuntia ▪ Varhainen kuntapoliittinen tuki ▪ Yhteistyö asukasryhmien, siviiliorganisaatioiden ja muiden järjestöjen kanssa viheralueiden yllä- ja kunnossapidon tukemiseksi

11. Yhteenveto

1

Viheralueet tarjoavat monipuolisesti hyötyjä ja ovat olennainen tekijä hyvinvoivan asutuksen muodostumisessa.

Viheralueita on käytetty parantamaan ympäristöolosuhteita, suojelemaan ja lisäämään luonnon monimuotoisuutta, edistämään ulkoilma-aktiviteetteja ja aktiivista elämäntapaa, lisäämään sosiaalista vuorovaikutusta ja luomaan kaupunkiympäristössä terveelliset olosuhteet hyvän fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Hyvin suunniteltuina viheralueet voivat olla kaikkien tavoitettavissa tarjoten etuja jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle.

Jo pienimuotoiset muutokset ympäristön vehreyttämiseksi voivat luoda terveydellisiä ja yhteiskunnallisia etuja sekä ympäristöhyötyjä kustannustehokkaalla tavalla. Vain harvat julkisen terveydenhuollon toimenpiteet pystyvät kaikkeen tähän.

Viheralueet hyödyttävät kaupungeja ja urbaania elämänlaatua, koska ne

- synnyttävät positiivisia terveys-, sosiaali- ja ympäristövaikutuksia
- lisäävät epäedullisessa asemassa olevien ja eriytyvien kaupunkialueiden sosiaalista ja ympäristöllistä laatua
- tekevät kaupungeista asumiskelpoisempia ja miellyttävämpiä
- tukevat kaupunkien positiivista imagoa, brändiä ja identiteettiä.

2

Viheralueista saatavia hyötyjä voidaan lisätä asianmukaisella kaavoituksella, suunnittelulla ja toteutuksen arvioinnilla.

Viheralueista saatavat hyödyt ovat tehokkaimpia, kun käytetään **kaksisuuntaista lähestymistapaa**, jolla edistetään viheralueiden käyttöä ja erilaisten alueen käyttäjien tavoittamista. Kaksisuuntaisessa lähestymistavassa yhdistetään viheralueiden fyysisen ympäristön parantaminen sekä asukkaiden sosiaalinen sitouttaminen ja osallistaminen.

Viheralueet ovat sitä ovat sitä kestävämpiä, mitä useampi taho ja sidosryhmä on mukana tukemassa ja toteuttamassa niitä. **Monialainen yhteistyö** viranomaisten välillä ja asukasryhmien sekä yksittäisten toimijoiden kanssa voi auttaa tuottamaan monipuolisia viheralueratkaisuja.

Viheralueiden kaavoituksessa ja suunnittelussa pitäisi aktiivisesti osallistaa asukasryhmiä ja tavoiteltavat loppukäyttäjät. Osallistamisella varmistetaan, että **asukasryhmiä on sitoutunut** hankkeeseen ja, että myös suunnitelmat palvelevat asukkaiden tarpeita.

Kaupunkien viheralueet täytyy nähdä osana koko **kaupunkisuunnittelun prosessia** ja alueellisia vihreän infrastruktuurin verkostoja. Viheralueet pitäisi sisällyttää kaavoituksen eri tasoille ja paikalliseen kaupunkistrategiaan, mutta myös ottaa osaksi muiden alojen suunnitelmia ja strategioita (kuten asumisen, liikenteen, terveyden, kestävä kehityksen ja luonnon monimuotoisuuden kehittämissuunnitelmia jne.)

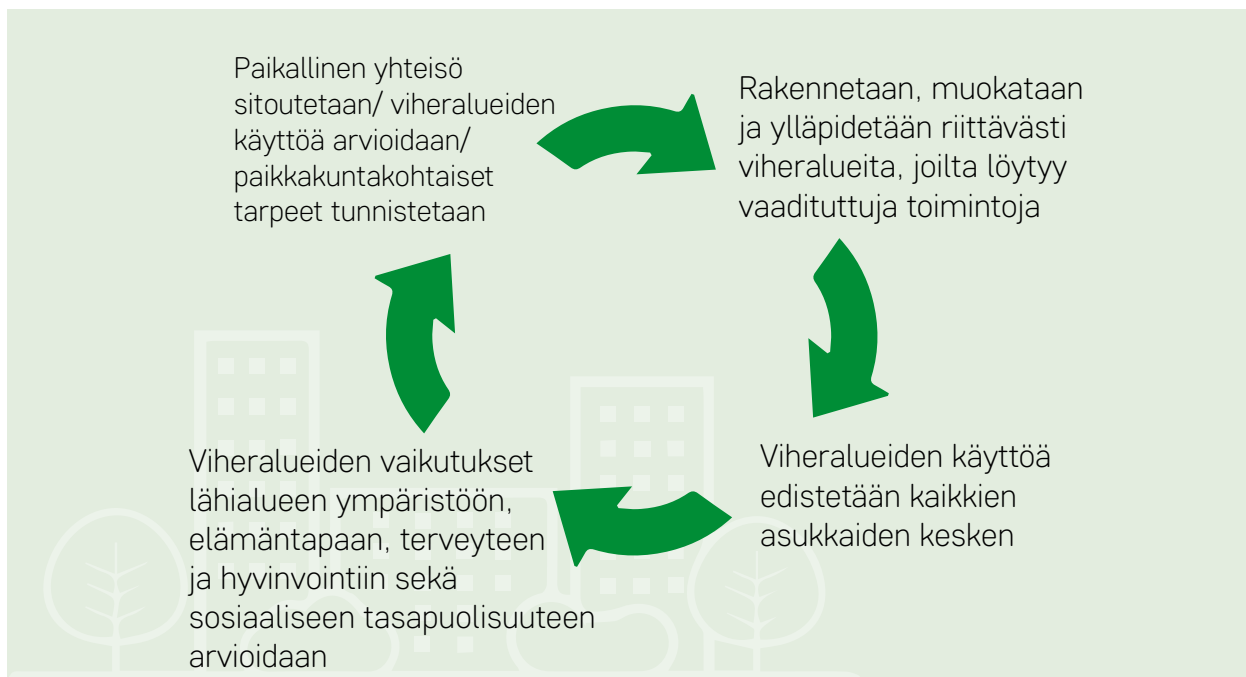
- Vaikka viheralueista on saatavissa myös lyhyen tähtäimen hyötyjä, ne pitäisi nähdä ennen kaikkea pitkän tähtäimen sijoituksina, jotka synnyttävät hyötyjä **erityisesti ajan myötä**.
- Viheralueiden käyttöä ja niiden tuottamia hyötyjä täytyy arvioida, jotta tulevaisuudessa suunnittelua voidaan kehittää. Siten voidaan myös varmistaa, että olemassa olevat viheralueet **arvioidaan ja sopeutetaan** vastaamaan kansalaisryhmien tarpeita (kuva 2).

3

Kunnat ja kaupungit ovat vastuussa olemassa olevien viheralueiden suojelemisesta ja hoidosta.

Kunnilta ja kaupungeilta voi puuttua tarvittavia varoja uusien viheralueiden rakentamiseen ja olemassa olevien kehittämiseen, tai niillä voi olla omistuksessaan vain rajoitetusti julkiseksi ulkotilaksi rakennettavaa maata. Tällaisessa tilanteessa on tärkeintä suojella olemassa olevia viheralueita ja tehdä ne helposti saavutettaviksi niin monelle asukkaalle kuin mahdollista. Erityisesti viheralueiden vähenemistä olisi syytä välttää kaupunginosissa, joissa on sosiaalisia ongelmia, koska muutos voi aiheuttaa lisää kielteisiä sosiaalisia ja terveydellisiä vaikutuksia.

Kaavio 2. Viheralueiden toimintasuunnitelma

Lähteet ja lisäkirjallisuus

- CABE (2004). A guide to producing park and green space management plans. London: Commission for Architecture and the Built Environment (<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/publications/producing-parks-and-green-space-management-plans>, accessed 23 March 2017).
- CABE (2006). Green space strategies: a good practice guide. London: Commission for Architecture and the Built Environment (<http://www.envia.bl.uk/handle/123456789/4351>, accessed 23 March 2017).
- CABE (2009). Open space strategies: best practice guidance. London: Commission for Architecture and the Built Environment (<http://www.designcouncil.org.uk/resources/guide/creating-open-space-strategy-guide-best-practice>, accessed 23 March 2017).
- FAO (2016). Guidelines on urban and peri-urban forestry. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org/forestry/urbanforestry/87034/en/>, accessed 23 March 2017).
- Hartig T, Mitchell R, de Vries S, Frumkin H (2014). Nature and health. *Annu Rev Public Health*. 35:207–28.
- Millennium Ecosystem Assessment (2005). Ecosystems and human well-being: synthesis. Washington DC: Island Press (<http://www.millenniumassessment.org/en/Synthesis.html>, accessed 23 March 2017).
- Milvoy A, Roué-Le Gall A (2015). Aménager des espaces de jeux favorables à la santé. *La Santé en Action*. 434:38–9 (<http://inpes.santepubliquefrance.fr/SLH/sommaires/434.asp>, accessed 31 March 2017).
- Natural England (2003). Accessible natural green space standards in towns and cities: a review and toolkit for their implementation. Peterborough: Natural England (<http://publications.naturalengland.org.uk/publication/65021>, accessed 23 March 2017).
- RAND Corporation (2017). SOPARC online app: system for observing play and recreation in communities [online tool]. Santa Monica, CA: RAND Corporation (http://www.rand.org/health/surveys_tools/soparc.html, accessed 23 March 2017).
- Sensory Trust (2013). Creating accessible and engaging outdoor experiences [website]. Bodelva: Sensory Trust (<http://www.sensorytrust.org.uk/information/factsheets/outdoor-access-1-paths.html>, accessed 23 March 2017).
- US EPA (2016). Recommendations for constructing roadside vegetation barriers to improve near-road air quality. Washington DC: United States Environmental Protection Agency (<https://www.epa.gov/air-research/recommendations-constructing-roadside-vegetation-barriers-improve-near-road-air-quality>, accessed 23 March 2017).
- WHO Regional Office for Europe (2016). Urban green spaces and health: a review of evidence. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe (<http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/publications/2016/urban-green-spaces-and-health-a-review-of-evidence-2016>, accessed 23 March 2017).
- WHO Regional Office for Europe (2017). Urban green space interventions and health: a review of impacts and effectiveness. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe (http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/337690/FULL-REPORT-for-LLP.pdf?ua=1, accessed 15 May 2017).

Photo credits

Cover: © Fotolia/gotrakbutda; p. 3: © Sarah Burgess; p. 4: © Julia Nowacki; p. 7: © Anne Cleary (photo 1); p. 7: © Matthias Braubach (photo 2); p. 7: © Sarah Burgess (photo 3); p. 7: © Daniel Gulliksson (photo 4); p. 7: © Victoria Tetley, vjt photography (photo 5); p. 7: © Matthias Braubach (photo 6); p. 7: © Anne Cleary (photo 7); p. 7: © Fiona Wishart (photo 8); p. 10: © Victoria Tetley, vjt photography; p. 13: © Fotolia/eyeQ; p. 14: © Sarah Burgess; p. 23: © Chris Rance

Design and layout: 4PLUS4.dk

Käännös: Iiris Lettojärvi

Taitto: Essi Mäkinen

Suomenkielinen toteutus: Viherympäristöliitto ry

Sijoita
viheralueet
lähelle käyttäjiä

Viherympäristöliitto ry

Viherympäristöliitto on viher- ja ympäristösuunnittelun, -rakentamisen, -hoidon sekä alan kaupan ja taimituotannon palvelu- ja asiantuntijaorganisaatio.

Toimimme kaikille terveellisen, viihtyisän ja turvallisen rakennetun ympäristön ja maiseman puolesta. Viherympäristöliitto kattojärjestönä yhdistää viheralan toimijat verkostoksi. Liitto kokoaa, jakaa sekä kehittää käytäntöjä. Tavoitteena on edistää laatua ja kestävää kehitystä. Mahdollistamme hyvän luontosuhteen rakentumista.

Jäseninä ovat seuraavat 10 viheralan ammatillista yhdistystä:

- Kaupunginpuutarhurien Seura ry
- Maisemasuunnittelijat ry
- METO – Kuntien metsäasiantuntijat ry
- Puutarhanrakentajat ry
- Seurakuntapuutarhurit ry
- Suomen Maisema-arkkitehtiliitto ry
- Suomen Puunhoidon Yhdistys ry
- Taimistoviljelijät ry
- Viher- ja puutarhaopettajien yhdistys ry
- Viher- ja ympäristörakentajat ry

Issued in English by the WHO Regional Office for Europe in 2017 under the title **Urban green spaces: a brief for action**

© **World Health Organization 2017** - Englanninkielinen julkaisu: WHO Euroopan alueellinen konttori (2017). Alkuperäinen otsikko: Urban green spaces: a brief for action.

The translator of this publication is responsible for the accuracy of the translation. - Käännöksen julkaisija on vastuussa käännöksen tarkkuudesta.

© Viherympäristöliitto ry 2017

ISBN 978-952-5225-73-0

Viher-
ympäristöliitto

Viherympäristöliitto ry
The Finnish Association of Landscape Industries
Viljatie 4 C, 00700 HELSINKI, FINLAND
09 584 166
www.vyl.fi